

Prefață

*Beria, „moi Ghimmler”**

Astfel s-a exprimat Stalin când l-a prezentat personal președintelui american Franklin D. Roosevelt pe Beria la Conferința de la Ialta din februarie 1945. A ajuns în vârful puterii ca „locotenent al lui Stalin”, Beria a fost răspunzător de administrarea Gulagului și, în virtutea acestui fapt, de moartea a aproximativ 620 000 de deținuți trimiși să construiască fortificații în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. În același timp, numele lui Beria este legat de deportarea unor naționalități întregi, considerate „nedemne de încredere”, și de supunerea acestora unui tratament inuman, zeci de mii de oameni murind în timp ce erau transportați din cauza lipsei apei, hranei și a unor minime condiții igienico-sanitare.

„Moi Ghimmler”! O prezentare plină de umor la prima vedere, dar care demonstrează că Stalin era familiarizat cu maniera cinică în care Beria își rezolva problemele sau îndeplinea sarcinile de partid. De aceasta aflaseră în mod evident și aliații anglo-americani, care au tratat prezentarea făcută de Stalin ca pe o glumă. E drept, o glumă sinistră!

Beria n-a fost însă doar un șef crud al poliției politice, iar biografia întocmi tă de Amy Knight are meritul extraordinar de a scoate în evidență acest aspect. Pentru că, spre deosebire de Himmler, Beria s-a implicat în politica internă și externă a țării sale, pe care le-a influențat într-o măsură hotărâtoare.

* Himmler-ul meu (în rusă).

În anul de grație 2011, la Moscova apăreau memoriile lui Beria*. Trei volume ale „jurnalului lui Beria” au fost publicate de Serghei Kremlev, care a scris mai multe cărți despre epoca stalinistă și despre al Doilea Război Mondial. Potrivit acestuia, el a primit o copie a unui text din partea unui bărbat care s-a prezentat „Pavel Lavrentievici” (patronimul ne poate duce cu gândul la faptul că omul respectiv era fiul lui Beria, care însă este cunoscut doar cu numele de Sergo). Străinul i-a arătat, de asemenea, o fotocopie a originalului, iar Kremlev crede că acesta este posibil să fi fost scris de Beria. Arsen Martinosian**, care a scris două cărți despre viața lui Lavrenti Beria, a confirmat faptul că așa-numitul „jurnal” este cel mai probabil un document contrafăcut. Din toată această afacere a ieșit un întreg tărăboi, dar până la urmă toți specialiștii au ajuns la concluzia că se aflau în fața unui fals. Un fals destul de bine ticluit față de cel din aprilie 1983, când săptămânalul german *Stern* anunța în exclusivitate: „S-au descoperit jurnalele lui Hitler.” Doar un scandal, poate o lovitură financiară, însă nimic autentic.

Pe bună dreptate, specialiștii au apreciat că această lucrare a lui Amy Knight, apărută într-o primă ediție în 1995, este cea dintâi biografie cuprinzătoare – și singura până în momentul de față – a lui Lavrenti Beria, considerat multă vreme simbolul absolut al păcatelor stalinismului, care a obsedat memoria colectivă atât a Occidentului, cât și a fostei Uniuni Sovietice.

Autoarea este doctor în istorie, specialitatea sa fiind politica rusească, impunându-se ulterior ca un nume de referință în domeniu. A debutat, ca să zicem așa, în 1988 cu volumul intitulat *The KGB: Police and Politics in the Soviet Union (KGB – poliție și politică în Uniunea Sovietică)*. A studiat ani de zile arhivele Kremlinului și a lucrat multă vreme la Biblioteca Congresului SUA ca expert în probleme sovietice și rusești. Rezultatele muncii sale de cercetare i-au determinat pe cei de la *The New York Times*

* Serghei Kremlev, *Velikii Beria*, Iauza Press, Moscova, 2011.

** Istorik militar și fost ofițer KGB.

Magazine s-o considere pe Amy Knight drept „cel mai însemnat specialist occidental” în istoria KGB’.

Lucrarea *Beria: Stalin’s First Lieutenant*, care apare acum pentru prima oară în traducere românească sub titlul *Beria. Mâna dreaptă a lui Stalin*, a fost foarte bine primită de critica de specialitate din Occident și nu numai. Ca să dăm doar un exemplu, Robert Tucker (1918–2010), renumit expert în istoria URSS și biograf al lui Stalin, care a lucrat vreme de nouă ani la ambasada SUA de la Moscova în epoca dictatorului sovietic, aprecia următoarele: „Această primă biografie completă, meticolos alcătuită a inteligentului, crudului și dominatorului șef al securității [...] pune într-o lumină nouă, demnă de luat în seamă, diverse evenimente petrecute în epoca Stalin și imediat după aceea.”

Cartea este extrem de importantă pentru că autoarea pare să-și fi făcut o idee foarte limpede despre mentalitatea lui Beria. Iată ce scrie ea în introducere: „Beria a reușit să iasă cu brio din momentele de criză fiindcă a înțeles mai bine decât tovarășii lui psihologia patologică a lui Stalin. Fiind și el georgian, era familiarizat cu mediul cultural și social în care crescuse Stalin, cu societatea care îi inoculase valorile și orientarea pe care le-a avut toată viața. Georgienii au fost mereu profund conștienți de tradiția lor națională și au fost legați de rădăcinile lor culturale și sociale.”

Politologul Vladimir Tismăneanu se întreba în titlul unui articol: „Cine a fost mareșalul URSS Lavrenti Pavlovici Beria? Gangster, sociopat, reformator.” După care continua astfel: „Beria era un monstru amoral și un lacheu cinic, îl servea pe Stalin cu un zel maniacal. Era un birocrat al omorului în masă, nu un posedat ideologic. Era conștient de paranoia autocratului, o și încuraja (ca de pildă în cazurile de după război, între care afacerea Leningrad și campaniile anti-«cosmopolite»). Reprezenta gradul maxim de depravare a mafiei staliniste. A fost relativ marginalizat în ultimii ani de viață ai lui Stalin. Se strângeau probe contra lui.

* John Lloyd, „The Logic of Vladimir Putin”, *The New York Times Magazine*, 19 martie 2000 (<https://www.nytimes.com/2000/03/19/magazine/the-logic-of-vladimir-putin.html?pagewanted=8&src=pm>).

Noii tortionari, parveniții ajunși la vârf grație capriciilor senile ale lui Stalin, îl urau de moarte, ca și pe omul său, Viktor Abakumov. Acesta avea să fie executat ulterior, asemenea lui Vladimir Dekanozov, Sergo Goglidze, Vsevolod Merkulov etc. Oamenii lui Hrușciov, Semion Ignatiev și Ivan Serov, au întreprins acea epurare a echipei lui Beria (supranumită «mafia georgiană»), blamată pentru toate crimele epocii anterioare.”*

Fără nicio îndoială, Lavrenti Beria a fost un ucigaș în masă. Cu toate acestea, după moartea lui Stalin în martie 1953, bolșevicul cu sânge rece a început un program de liberalizare de scurtă durată, menit să pună capăt regimului totalitar din Uniunea Sovietică și să ofere naționalităților mai multe puteri decizionale, precum și o recunoaștere limitată a drepturilor și identității lor culturale. Arestat în urma unei lovituri de stat puse la cale de Hrușciov, Beria a fost executat, după câteva luni, împreună cu mai mulți acoliți ai săi. Prin moartea sa, Beria, ca și Stalin de altfel, a devenit țapul ispășitor al sistemului sovietic. Condamnarea lor postumă trebuia să salveze de fapt „raiul comunist”. Prin moarte, ei au făcut un ultim serviciu cauzei sovietice.

Lect. univ. dr. FLORIAN BICHIR

* Vladimir Tismăneanu, „Cine a fost mareșalul URSS Lavrenti Pavlovici Beria? Gangster, sociopat, reformator”, <http://www.contributors.ro/global-europa/cine-a-fost-maresalul-urss-lavrenti-pavlovici-beria-gangster-sociopat-reformator/>, 29 septembrie 2013.

Introducere

„Datele istoriei sunt de fapt date despre indivizi, dar nu despre acțiunile unor indivizi desfășurate izolat... sunt date despre relațiile existente între indivizi în societate și despre forțele sociale care, influențând acțiunile indivizilor, produc rezultate adesea diferite de cele pe care ei înșiși le-au urmărit sau, câteodată, oprise acestora.”

E.H. CARR, *What Is History?*

La începutul lui martie 1953, în timp ce Lavrenti Beria stătea lângă Stalin, care trăgea să moară, martorii observau că acesta abia își putea stăpâni plăcerea de a-l vedea pe conducător apropiindu-se de ultimele momente ale vieții lui. Cei doi trecuseră prin multe împreună de când se întâlniseră prima dată în 1920. Într-adevăr, Beria, care se ocupa de aparatul poliției sovietice și fusese mulți ani un membru important al guvernului, s-a aflat alături de Stalin în cele mai dramatice momente ale activității acestuia. Pe la 1950 însă, relația lor, care celor din afară li se părea încă apropiată, luase o întorsătură bizară. Stalin ajunsese să nu mai aibă încredere în Beria și căuta să scape de el. Beria știa asta, prin urmare nu se bucura fără motiv de moartea lui Stalin.

Dispariția lui Stalin i-a oferit însă lui Beria un răgaz temporar. După trei luni, în cadrul unei spectaculoase acțiuni conduse de Nikita Hrușciiov, Beria a fost arestat de colegii lui de la Kremlin. Încercând să-și justifice fapta, adversarii lui Beria l-au denunțat

pe acesta ca trădător și spion. În urma – sau chiar înaintea – unui proces desfășurat cu ușile închise în decembrie 1953, Beria a fost executat, iar numele lui a fost șters în mod oficial din memoria colectivă. Ca simbol al „inexistenței lui ca persoană”, redactorii *Marii enciclopedii sovietice* au trimis o notificare discretă tuturor abonaților, recomandându-le să taie „cu un cuțitaș sau cu o lamă” articolul referitor la Beria. Ca text înlocuitor, au pus la dispoziție un articol despre Marea Bering. În următorii 30 de ani, numele lui Beria n-a mai apărut în nicio istorie sovietică, în niciun manual, în nicio carte de memorii cenzurată de autorități, cu excepția referirilor ocazionale la persoana sa ca la un criminal și răufăcător. Cei care au trăit însă în epoca Stalin nu l-au uitat pe Beria. Asociat cu reductabila poliție și catalogat drept trădător de către adversarii lui de la Kremlin, el a ajuns să semnifice tot ceea ce a fost rău în această perioadă, stăruind până azi în imaginația colectivă¹. În timp ce unii îl privesc încă pe Stalin cu îndoială, atribuindu-i cu reticență calitate de conducător, reacția generală față de Beria este una de frică și aversiune.

Beria a fost, fără doar și poate, un ticălos care a comis fapte îngrozitoare, dar miturile și legendele despre el au pus în umbră aspectele complexe ale activității lui și au diminuat rolul important jucat de el în politica internă și externă a URSS începând cu perioada interbelică. Imaginea convențională a lui Beria de polițist nemilos aflat în subordinea lui Stalin i-a împiedicat pe istorici să recunoască faptul că, oricât de rău a fost, Beria s-a dovedit un administrator foarte inteligent și eficient, care a influențat întreaga politică sovietică. Mai mult, faptul că, după moartea lui Stalin, a devenit un puternic susținător al reformelor și liberalizării nu a fost pe deplin înțeles.

Acest studiu, bazat pe reevaluarea unor surse mai vechi și pe materiale noi, apărute în urma glasnostului, nu are ca scop „reabilitarea” lui Beria, dar contestă câteva ipoteze referitoare atât la Beria, cât și la sistemul stalinist în general. Una dintre acestea se referă la măsura în care însuși Stalin a dominat evenimentele politice. Majoritatea istoricilor îl văd pe Stalin ca pe un dictator

absolut, cu puteri incomensurabile, cel puțin după 1930. Deși au păreri diferite cu privire la factorii care au determinat venirea lui la putere și se contrazic în privința atuurilor și slăbiciunilor relative ale sistemului stalinist, puțini se îndoiesc că Stalin ținea cu fermitate cârma regimului sovietic. Subordonații lui au fost în general etichetați ca fiind simpli pioni sau vasali, care se purtau ca niște „mici dictatori” pe propriile domenii, dar care întotdeauna se supuneau voinței liderului². Având în vedere prevalența acestei concepții despre autoritatea lui Stalin, nu este surprinzător că specialiștii s-au concentrat aproape exclusiv asupra lui, tratându-i pe cei din anturajul său ca pe niște personaje periferice. Au cercetat trecutul lui Stalin căutând detalii care să arunce lumină asupra personalității sale, i-au analizat mobilurile din toate perspectivele, dar nu au manifestat interes pentru caracterul sau mobilurile altor membri ai conducerii. S-a considerat că doar Hrușciov merită o tratare biografică serioasă pentru că a reușit să preia puterea după moartea lui Stalin.

Ținând seama de impactul produs de Stalin în istorie, această preocupare pentru personalitatea lui poate fi justificată. Niciun dictator nu deține însă puterea absolută, în sensul că aceasta depinde întotdeauna de loialitatea subordonaților lui direcți. Prin urmare, mobilurile subordonaților lui Stalin și dinamica relațiilor lui cu aceștia ar trebui să-i preocupe de asemenea pe istorici. Oricât de puternic ar fi putut să le pară altora, Stalin nu s-a simțit niciodată în siguranță în relațiile cu cei din anturajul său. De fapt, biografia lui afirmă că nesiguranța lui Stalin, izvorâtă din adânci dezechilibre psihologice, a depășit cu mult limitele raționalului și s-a transformat, odată cu înaintarea în vârstă, într-o puternică paranoia³. A devenit foarte suspicios, fiind atât de obsedat de gândul că ar putea a fi trădat de toți, încât nu avea încredere în nimeni. Din această cauză, nu a putut tolera ideea apariției unui așa-zis moștenitor și băga permanent intrigi împotriva subordonaților lui cu scopul de a-i învrăjbi, de a-i izola și de a elimina orice inițiativă colectivă din partea lor, punându-i să-i raporteze lui personal.

Strategia lui „dezbină și stăpânește” aplicată de Stalin a reușit mai ales pentru că el a putut folosi amenințarea cu anihilarea fizică pentru a descuraja în ultimă instanță lipsa de loialitate a locotenenților lui. Cum aceștia erau conștienți că și cel mai mic semn de nesupunere poate aduce moartea, Stalin nu a întâmpinat niciodată o opoziție fățișă⁴. Paranoia i-a diminuat însă inevitabil eficiența și, mult mai important, l-a făcut vulnerabil la manipulare psihologică. Din fericire pentru Stalin, el a reușit să se înconjoare de cele mai multe ori de birocrați maleabili, cărora le lipsea imaginația sau intuiția necesară pentru a pătrunde în mintea lui. Beria a fost însă o excepție.

Născut în 1899, la 20 de ani după Stalin, Beria nu făcea parte din generația acestuia de revoluționari care luptaseră împotriva țarului. A intrat în partidul bolșevic abia în 1917. Era însă, la fel ca Stalin, georgian și avea în comun cu mentorul lui capacitatea de a folosi împotriva compatrioților săi cele mai dure metode de represiune. În anii 1920–1930, ca șef al poliției și, mai târziu, ca șef al organizației de partid din Georgia și Transcaucazia, Beria i-a câștigat încrederea lui Stalin impunând fără milă dominația sovietică și depunând eforturi asidue pentru promovarea cultului personalității lui Stalin. Spre deosebire de cei mai mulți conducători de republici naționale, el a reușit să supraviețuiască epurărilor din 1936 și 1938, deși a fost foarte aproape să fie arestat. Când s-a mutat la Moscova, în 1938, pentru a conduce temuta poliție politică sovietică, NKVD, mâinile lui Beria erau deja pătate de sângele a mii de georgieni. Deși intrat relativ târziu în anturajul lui Stalin, Beria s-a strecurat repede în cercul apropiaților acestuia, ajungând în următorul deceniu și jumătate al doilea om ca importanță de la Kremlin.

Ca șef al NKVD, Beria s-a ocupat înaintea și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial de spionaj, contraspionaj și securitatea internă. A răspuns de asemenea de vasta rețea a lagărelor de muncă forțată, Gulag, care asigura o parte semnificativă a forței de muncă necesare economiei sovietice. În timpul războiului, s-a ocupat de uriașa misiune a evacuării industriei de apărare în est,

pe măsură ce germanii înaintau, iar în 1945, Stalin l-a pus la conducerea proiectului de realizare a bombei atomice. Deși, în 1946, a renunțat în mod formal la conducerea poliției și a aparatului securității în favoarea unor subordonați de încredere, Beria a continuat să supravegheze acest domeniu în calitate de membru plin al Biroului Politic și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Acest lucru i-a oferit un avantaj asupra colegilor în lupta pentru putere care caracteriza viața politică de la Kremlin și care a devenit din ce în ce mai înverșunată după război, pe măsură ce sănătatea fizică și mintală a lui Stalin s-a deteriorat.

Beria a fost, după toate datele, un politician inteligent care a știut să se folosească de numeroasele relații politice pe care și le făcuse în Transcaucazia și în securitate prin formarea unui grup de susținători care îi datorau supunere. De fapt, cariera lui este o dovadă a importanței patronajului, mai ales a celui bazat pe loialități regionale, în sistemul stalinist. Puterea lui a fost determinată însă și de influența deosebită pe care a avut-o asupra lui Stalin. Deși relațiile cu Stalin nu au fost întotdeauna bune, chiar și în primele zile, Beria a reușit să iasă cu brio din momentele de criză fiindcă a înțeles mai bine decât tovarășii lui psihologia patologică a lui Stalin. Fiind și el georgian, era familiarizat cu mediul cultural și social în care crescuse Stalin, cu societatea care îi inoculase valorile și orientarea pe care le-a avut toată viața. Georgienii au fost mereu profund conștienți de tradiția lor națională și au fost legați de rădăcinile lor culturale și sociale. Deși, în cele din urmă, Stalin s-a rusificat la suprafață, fugind de trecutul său georgian, la nivel personal, a păstrat influențele moștenirii lui georgiene.

Istoricul Ronald Suny susține că, dintre aceste influențe, cea mai importantă era concepția georgienilor despre bărbatul ideal – curajos, hotărât, înalt, puternic, mândru și foarte loial prietenilor, familiei și națiunii. Un bărbat georgian trebuia să fie și foarte ospitalier și rezistent la băutura. În societatea georgiană, onoarea este cea mai prețuită, iar neatingerea idealului bărbătesc atrage pierderea onoarei și aduce rușinea asupra individului

și familiei lui. Stalin a împărtășit acest ideal, dându-și în clandestinitate porecla „Koba”, personajul unui celebru roman georgian care întrupa trăsăturile bărbatului ideal⁵. Încercarea lui de a atinge acest ideal s-a încheiat însă cu un eșec îngrozitor, la fel ca în cazul tatălui lui, Beso Djugașvili, care a murit într-o închisoare pe când Stalin era copil. Acesta bea mult, nu era în stare să-și întrețină familia și îi bătea cumplit atât pe Iosif, cât și pe mama lui.

Stalin nu a avut un model tradițional de autoritate patriarhală pe care să-l fi putut imita, bazându-se astfel pe mama lui, care avea o voință foarte puternică și își asumase rolul dominant în familie încă înainte de moartea tatălui său. Mic de statură, cu un braț slăbit în urma unui accident, plin de cicatrice de vărsat, Stalin era dezavantajat și de felul în care arăta. În ciuda dragostei pe care se pare că i-o purta mama, biografia lui Stalin presupun că bătăile administrate de tată în copilărie i-au creat un sentiment puternic de anxietate și inferioritate, care l-a împiedicat să se apropie de idealul bărbatului georgian. Tratamentul abuziv i-a provocat și o inerentă lipsă de încredere, precum și o înclinație spre răzbunare, trăsături accentuate de normele societății georgiene:

Prețul pus pe prietenie, loialitate și încredere într-o societate bazată pe o concurență feroce sporea posibilitatea dezamăgirii și deziluziei. Trădarea unui prieten era cel mai mare păcat. Concurența duce la aprecierea superiorității și inferiorității – cine este mai puternic, cine bea mai mult, cine e mai bun la toasturi – și creează tensiuni, frustrări și suspiciuni reciproce. Apropiată de nădejdea în oameni este frica omniprezentă de trădare. Prietenia și relațiile de familie oferă siguranță și protecție, resurse de tot felul, dar nu pot elimina anxietatea creată de trădare și pierderea încrederii sau onoarei.⁶

Așadar, în dezvoltarea lui Stalin, interacțiunea mai multor experiențe culturale și familiale a contribuit la formarea unei personalități profund nevrotice, paranoice, alienate, insensibile la sentimentele normale ale omului. Beria a înțeles aceste influențe

perioadei Ejov. În condițiile în care aparatul NKVD creat de Ejov fusese discreditat de curând, poate că era bine ca angajaților NKVD să li se scadă gradul ca semn al schimbării. În cuvântarea rostită la congres, Beria însuși a întărit impresia că lucrurile stăteau altfel în ceea ce privește NKVD și că instituția sa nu se va mai implica într-o vânătoare frenetică de spioni:

Este bine știut cât rău au făcut sabotorii buharinisto-troțkiști, diversioniștii și spionii agențiilor străine care s-au strecurat în organizațiile noastre sovietice, economice și de partid. Ar fi însă o eroare să explicăm eșecurile întâmplare în diferite segmente ale economiei noastre naționale doar prin activitatea subversivă a dușmanilor noștri. Aceste eșecuri se datorează, într-o anumită măsură, muncii nesatisfăcătoare, nepriceperii unui număr de conducători ai economiei noastre sovietice, care nu stăpânesc încă așa cum trebuie fundamentele gestiunii bolșevice.³⁷

Beria în public și în viața particulară

În ceea ce privește puterea și autoritatea lui Beria, abordarea lui „luminată” a fost benefică. Reputația de cruzime și brutalitate a lui Ejov a făcut ca acesta să fie disprețuit de toți, inclusiv de acei membri ai regimului care au profitat de epurările lui. Acest lucru l-a ajutat pe Stalin să-l considere vinovat pentru teroare și, mai apoi, să-l distrugă. Ba chiar cei mai mulți au avut tendința să-l învinuiască pe Ejov mai degrabă decât pe Stalin, fiindcă le era greu să accepte faptul că liderul lor putea comite un asemenea act diabolic – de aici și termenul *ejovșcina*, folosit în legătură cu epurările din 1936–1938. Beria nu a stârnit asemenea ură în rândurile maselor largi, în ciuda reputației de om extrem de crud pe care o avea în Georgia. Evident că amănuntele legate de cariera lui anterioară în poliție și rolul jucat de el ulterior în desfășurarea epurărilor din Georgia nu erau foarte cunoscute în afara republicii. Chiar dacă poveștile despre isprăvile lui sângeroase au ajuns la Moscova înaintea sa, probabil că imaginea lui Beria nu era cu mult mai rea decât a altor membri ai conducerii, care fuseseră complici la *ejovșcina*.

Faptul că Beria era perceput în general ca fiind mai rațional și mai rezonabil decât Ejov fără îndoială că i-a sporit eficacitatea ca șef al NKVD și prin urmare autoritatea politică. Înfațișarea lui – chelia tot mai pronunțată și ochii încadrați de cunoscuții pince-nez – precum și faptul că ar fi scris o carte „academică” i-au creat o imagine de persoană respectabilă. Conform unui fost angajat al NKVD care a fugit în Occident, „Beria arăta de fapt ca un intelectual evreu”³⁸. Manierele pe care le cultiva au rămas aceleași de-a lungul întregii lui cariere, fiind descrise de jurnalistul britanic Edward Crankshaw ca „elegante și reci, teoretic inofensive – toată gama de efecte ale acelei pedante răceli care duce lumea cu gândul la savanți, când, în realitate, ar trebui s-o ducă cu gândul la cei mai periculoși fanatici”³⁹. Remarcând că înfațișarea profesorală a lui Beria era înșelătoare, un alt jurnalist occidental observa:

Când Beria a fost numit șef al NKVD în 1938... o bună parte dintre cetățenii sovietici, păcăliți de pince-nez și de carte, au început să-i ridice osanale, crezând că Stalin hotărâse în cele din urmă să-și pună sticleții sub comanda unui profesor de istorie. Acest lucru dovedea cât de puține lucruri știau oamenii. Toată viața lui de adult, Beria fusese cekist.⁴⁰

Această impresie inofensivă nu rezista întotdeauna unei cercetări mai atente. Unii dintre cei care au avut ocazia să petreacă mai mult timp cu Beria, ca Svetlana Allilueva și comunistul iugoslav Milovan Djilas, găseau că avea o înfațișare diabolică, respingătoare. Djilas, care l-a întâlnit pe Beria după război, l-a descris ca pe un ins „cumva bucălat, smead, cu mâini moi și umede. Cu fâlcile sale pătrate și ochii bulbucăți îndărătul pince-nezului, mi-a amintit din prima clipă de Vujković, unul dintre șefii Poliției Regale din Belgrad, care se specializase în torturarea comuniștilor”⁴¹.

Hrușciiov susține că rusa lui Beria era incorectă din punct de vedere gramatical și știm din alte surse că avea un puternic accent georgian⁴². Stătuse însă suficient de mult timp în preajma celor din gașca lui Stalin de la Kremlin pentru a-și face o idee temeinică despre cum trebuia să se poarte cu noii lui colegi după sosirea la Moscova. Conform lui Antonov-Ovseenko, „Beria s-a

simțit imediat ca acasă. Ciocnea pahare de vin cu vicleanul Mikonian, făcea fotografii braț la braț cu naivul Voroșilov, îl asculta atent pe Molotov cel greu de cap. S-a integrat incredibil de repede și natural anturajului acestui cerc de inițiați⁴³.

În ceea ce îl privește pe Stalin însuși, Antonov-Ovseenko observa: „Un asemenea om nu-l făcea pe Stalin să se simtă prea bine. La fel însă ca Beria, Stalin nu fusese în stare să-și găsească vreodată liniștea sufletească. Cei doi erau lupi singuratici. Iar alianța lor era una lupească.”⁴⁴ Este limpede că vechea relație personală a lui Beria cu Stalin și faptul că cei doi puteau vorbi în georgiană îl plasau pe Beria într-o poziție mai avantajoasă decât cea în care se aflaseră predecesorii săi. Conform Svetlanei Allilueva, după ce s-a mutat la Moscova, „Beria îl vedea pe tata în fiecare zi. Influența lui asupra tatei creștea din ce în ce mai mult și nu a încetat decât în ziua morții tatălui meu”⁴⁵.

Bineînțeles că Allilueva căuta să scoată în evidență puterea influenței lui Beria asupra tatălui ei pentru a justifica faptele abominabile ale acestuia din urmă. Prin urmare trebuie să fim precauți atunci când avem în vedere afirmația ei conform căreia Beria avea o personalitate mai puternică decât Stalin, fiind „un specimen modern magnific al curteanului viclean, întruparea perfidiei orientale, a lingușelii și a ipocriziei care au reușit să-l amețească chiar și pe tata, un bărbat pe care în mod normal nu-l înșelai atât de ușor”⁴⁶. Totuși este probabil adevărat că Beria îl flata pe Stalin fără rușine și „îl lingușea într-un fel care-i făcea pe vechii lui prieteni, obișnuiți să-l privească pe tata ca pe un egal, să se simtă jenați”, așa cum spune Allilueva⁴⁷. Și, bineînțeles, Beria răspundea neîncrederii înnăscute a lui Stalin furnizându-i informații despre perfidia lacheilor lui.

Așa cum am văzut, acestea erau practici la care Beria apelase deja în Georgia ca protejat al lui Stalin. Acum, aranjat la Moscova și văzându-l zilnic pe Stalin, avea ocazia să-și pună și mai mult la lucru abilitățile. Hrușciiov, care nu era deloc imparțial, confirma mașinațiunile constante ale lui Beria și încercările acestuia de a-l manipula pe Stalin, ce aveau să fie mai evidente în anii următori,

pe măsură ce influența lui Beria devenea tot mai mare. Stalin nu ezita să-l pună la punct pe Beria când considera că era necesar, așa cum o demonstrează o întâmplare povestită de Gustav Hilger, consilier la ambasada Germaniei de la Moscova înainte de război. Hilger a participat la o cină dată la Kremlin la sfârșitul lui septembrie 1939. Beria, care stătea lângă el, tot încerca să-l facă pe Hilger să bea mai mult decât și-ar fi dorit, un truc obișnuit, menit să-i dezarmeze pe interlocutori:

Stalin a observat repede că Beriya [*sic*] și cu mine ne certam pentru ceva și a întrebat peste masă: „De ce vă certați?” Când i-am spus, a răspuns: „Ei bine, dacă nu vreți să beți, nu vă poate forța nimeni.”

„Nici chiar șeful NKVD însuși”, am glumit eu.

La care el a replicat: „La masa asta, nici chiar șeful NKVD nu are de spus mai multe decât oricine altcineva.”⁴⁸

Aura de respectabilitate a lui Beria masca depravarea lui sexuală, care se pare că devenise mai pronunțată după ce a apucat să stea la Moscova ceva timp. După arestarea lui Beria, adversarii lui au prezentat o listă, obținută de la garda lui personală, R.S. Sarsikov, cu numele a 39 de femei cu care Beria întreținuse relații sexuale. Obținuseră de asemenea o mărturie scrisă de la Sarsikov, care spunea că Beria contractase sifilis. Se pare că, mai târziu, Beria a recunoscut în fața anchetatorilor că a urmat un tratament pentru sifilis în 1943⁴⁹. O altă gardă de corp, Nadaraia, a mărturisit la procesul lui din 1955 că el și Sarsikov agățau femei tinere pe stradă și le duceau acasă la Beria, unde acesta le viola⁵⁰. Soțul uneia dintre victime, pilot în al Doilea Război Mondial și Erou al Uniunii Sovietice, a afirmat că s-a lăsat arestat în mod deliberat pentru a atrage atenția și a protesta împotriva repetatelor agresiuni sexuale săvârșite de Beria asupra soției lui⁵¹. Conform unei alte surse, femei tinere din Moscova ajunseseră să se îngrozească doar la vederea fotografiilor lui Beria în presă⁵². Stalin, care era un ascet declarat în ceea ce privește viața sexuală, trebuie să fi auzit despre isprăvile lui Beria, dar se pare că a ales să le ignore⁵³.

Trebuie notat că aceste povești au fost contestate de unii dintre cei care l-au cunoscut pe Beria. Un fost angajat al NKVD a exprimat puternice îndoieli cu privire la faptul că Beria viola fete, spunând că acesta era cunoscut în cercurile polițienești ca un om cu un excepțional autocontrol, care muncea extraordinar de mult⁵⁴. În interviul din 1990, Nino Beria a negat că soțul ei ar fi făcut asemenea lucruri: „Lavrenti era ocupat cu munca zi și noapte. Când avea timp să se iubească cu această mulțime de femei?”⁵⁵ Și fiul lui Beria, Sergo, a făcut o declarație asemănătoare, dar a recunoscut că tatăl lui a mai avut o femeie cu care a făcut un copil⁵⁶. Chiar dacă erau exagerate, poveștile care circulau la Moscova aveau aproape sigur un fundament. Ele au fost confirmate de către Edward Ellis Smith, un tânăr diplomat american care a lucrat la Ambasada SUA de la Moscova după război. Smith remarca faptul că escapadele lui Beria erau ceva obișnuit pentru personalul ambasadei din acea perioadă, deoarece casa lui era pe aceeași stradă cu o clădire în care locuiau americanii, iar cei de acolo vedeau cum, târziu în noapte, erau aduse fete acasă la Beria cu limuzina⁵⁷.

În aceste condiții, nu este de mirare că Nino Beria nu era fericită cu soțul ei și și-a făcut treptat o viață separată de a lui⁵⁸. Fiica lui Stalin, care o cunoștea bine, spune că nu-i plăcea deloc să trăiască la Moscova și tânjea să se întoarcă în Georgia ei natală, unde obținuse o diplomă în agrochimie. Deși a continuat să lucreze în domeniul ei, a acordat o mare atenție fiului ei, Sergo, care a primit o educație excelentă, învățând germana și engleza. Sergo era o persoană „manierată și plăcută, la fel ca mama lui”⁵⁹. A absolvit Academia Militară de Telecomunicații în 1946, iar șase ani mai târziu, la vârsta de 28 de ani, și-a dat doctoratul în matematică fizică. S-a căsătorit cu Marfa Peškova, nepoata faimosului scriitor Maxim Gorki⁶⁰.

După ce s-a mutat la Moscova, familia Beria a ocupat o dacea din afara orașului care aparținuse fostului vicepreședinte al Sovnarkom din URSS, V.I. Ciubar, arestat în vara lui 1938. Svetlana Allilueva mergea des acolo:

Dacea lui Beria era somptuoasă, imensă. Casa albă, mare se afla între niște molizi înalți. Mobila, tapetul, lămpile

fuseseră făcute după planurile arhitectului – același arhitect, Miron Merjanov, care construia la un moment dat casele de vacanță ale tatălui meu, până într-o zi din 1949, când a fost trimis la închisoare și nu s-a mai întors. Datorită Ninei [variantea rusească a numelui Nino], ea însăși o persoană plăcută, și casa părea mai plăcută. Avea o încăpere în care se proiectau filme, dar asemenea camere existau în toate casele de vacanță ale „liderilor”.⁶¹

Svetlana Allilueva povestește cum se amuza Beria duminica trăgând la țintă la dacea sa. Apoi, seara, se uita la filme americane și germane, împreună cu fiul lui adolescent, care traducea, după care Beria dispărea „nimeni nu știa unde”. Aveau o nemțoaică, care, locuind cu ei, a avut grijă de copilul Sergo și pe care Nino a protejat-o de exil în timpul războiului. Svetlana Allilueva menționează de asemenea că vila era plină de cărți și reviste străine, dintre care multe în germană. Această „conexiune germană” este posibil să fi dat naștere afirmațiilor ulterioare conform cărora Beria a avut contacte ilicite cu Germania nazistă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial⁶².

NKVD-ul lui Beria la lucru

Pe lângă epurarea NKVD de ejoiviți, Beria s-a dedicat rezolvării problemelor lăsate în urmă de Ejov. Câțiva lideri proeminenți ai partidului și guvernului, inclusiv membrii Biroului Politic Ciubar, S.V. Kosior (predecesorul lui Hrușciiov la conducerea organizației de partid din Ucraina) și P.P. Postîșev, fuseseră arestați cu câteva luni înainte și așteptau acum să fie judecați împreună cu cei din lotul „Centrului Militaro-Fascist”. Anchetatorul care se ocupase de caz, B.V. Rodos, i-a supus unor torturi îngrozitoare, primind instrucțiuni detaliate de la Beria⁶³.

Însuși Beria a manifestat interes pentru dosarul unuia dintre acuzați, prim-secretar al Comsomolului, Aleksandr Kosarev, pare-se, din cauză că avea ceva împotriva lui. În 1936, Kosarev, a ținut în mod imprudent următorul toast în prezența amicului lui Beria, Baghirovo, care se întâmpla să fie oaspetele lui la cină: „Să bem în cinstea adevăratei conduceri bolșevice a Transcaucaziei,

Ulbricht și susținătorii lui însă au continuat să se opună extinderii concesiilor la muncitori. În special, nu au dat niciun semn că vor anula plănuita mărire cu 10% a normei de lucru, care era cauza unei mari nemulțumiri. Declarațiile contradictorii în această chestiune făcute de reprezentanții partidului și guvernului au creat confuzie și au alimentat în așa măsură nemulțumirea oamenilor, încât, pe 16 iunie, muncitorii au ieșit pe străzile Berlinului de Est pentru a protesta. A doua zi, protestele s-au răspândit în toată Germania de Est și nu s-au mai limitat la țelurile economice, ci au vizat și obiective politice, cum ar fi îndepărtarea lui Ulbricht. Aceasta era o criză reală pentru Moscova. Iată ce spunea un observator: „Întreaga greutate și autoritate a puterii imperiale ruse a trebuit să fie exercitate pentru a sprijini firava umbră a puterii regimurilor din țările-satelit pentru ca demonstrațiile să nu se transforme în primele stadii ale unei revoluții.”⁷⁰

Pe 17 iunie, la prânz, tancurile sovietice zdrobeau revolta. La Moscova, repercusiunile trebuie să se fi resimțit imediat, deși presa sovietică a vorbit puțin despre acest eveniment în zilele ce au urmat. Având în vedere că a insistat pentru aplicarea, în Germania de Est, a unei politici de liberalizare cu asemenea consecințe catastrofale, Beria era principalul responsabil, mai ales că reprezentanții lui – Semenov și Zaisser – contribuiseră la declanșarea, la nivelul conducerii, a conflictului care a provocat revolta. Bineînțeles că, dacă conducerea moscovită nu ar fi fost atât de dezbinată în privința „noului curs” și l-ar fi presat mai mult pe Ulbricht, conducerea Germaniei de Est nu ar fi ezitat, poate, atât de mult și toate tulburările nu ar mai fi avut loc. Dar colegii de la Kremlin ai lui Beria au preferat să ignore acest factor și să dea vina pe el pentru criză, acuzându-l la plenara din iulie că a dus prea departe liberalizarea din Germania de Est. Mai mult, la câteva săptămâni după revoltă, liderii sovietici au trimis o scrisoare Biroului Politic al SED în care Beria era acuzat că a forțat o politică de compromis ce ar fi putut duce la abandonarea Germaniei de Est⁷¹.

Deși se știa de mult că Beria a urmat o linie relativ liberală după moartea lui Stalin, adevărata dimensiune a îndrăznețelor lui

inițiative a ieșit la lumină abia de curând, odată cu publicarea documentelor citate mai înainte. Beria susținea reforme ample, care, dacă ar fi reușit, nu numai că ar fi schimbat natura orânduirii sovietice, ci ar fi deschis calea unei parțiale dezmembrări a Blocului sovietic. Bineînțeles că Beria nu a vrut să reinstaureze capitalismul, așa cum au pretins mai târziu colegii lui. Nici nu a vrut să reintroducă adevărata democrație. Și-a dat seama însă că trebuia să se îndepărteze urgent de stalinismul rigid, să se distanțeze strategic de preceptele ideologice în numele pragmatismului și să inițieze politici care să fie pe placul poporului. Din acest punct de vedere, era mai pragmatic și mai progresist decât majoritatea colegilor lui. Faptul că Hrușciiov însuși a adoptat mai târziu unele programe ale lui Beria, inclusiv cel de destalinizare, demonstrează că el și ceilalți membri ai Prezidiului au înțeles că unele reforme erau necesare pentru ca orânduirea sovietică să supraviețuiască. Se pare însă că Beria s-a pripit făcând presiuni în scopul realizării unei schimbări. În plus, nu a anticipat efectul destabilizator pe care liberalizarea bruscă urma să-l aibă asupra Germaniei de Est. Criza est-germană i-a oferit lui Hrușciiov un pretext să mobilizeze opoziția împotriva lui Beria.

Complotul împotriva lui Beria

Conform majorității relatărilor, Beria a fost arestat la o întrunire convocată în pripă a Prezidiului, pe 26 iunie 1953, la nouă zile după revolta din Germania de Est. Pe parcursul acestei perioade, Hrușciiov s-a agitat cu scopul de a strânge forțe împotriva adversarului său. Nu era o sarcină ușoară, căci Beria se bucura încă de sprijin din partea unor membri ai Prezidiului. Mai mult, ca șef al unui vast aparat polițienesc și de spionaj, Beria era greu de arestat. În plus, Hrușciiov trebuia să-l facă pe Malenkov, a cărui colaborare era esențială pentru succesul complotului, să vadă lucrurile ca el. Acest lucru i se părea însă greu de realizat: „Oricine l-a cunoscut pe Malenkov vă va spune că, după moartea lui Stalin, acesta era complet lipsit de inițiativă și total imprevizibil. Era într-atât de instabil, încât putea deveni periculos pentru că era foarte sensibil

la presiunile și influența altora. Nu era întâmplător faptul că îi căzuse lui Beria în gheare.⁷² Hrușciiov a reușit până la urmă să folosească maleabilitatea lui Malenkov în avantajul său, convingându-l să treacă pe ordinea de zi a ședințelor Prezidiului chestiuni în care Beria să fie învins atunci când erau supuse la vot. Acest lucru i-a demonstrat lui Malenkov că Beria putea fi înfrânt când argumentele erau formulate „de pe poziția fermă a partidului”⁷³.

Văzând că era provocat, Beria trebuie să-și fi dat seama că Hrușciiov strângea forțe împotriva lui, așa încât a căutat și el sprijin în culise. Conform lui Molotov,

Beria m-a sunat și mi-a cerut să-i sprijin grupul. I-am spus că, dimpotrivă, el trebuia să susțină poziția noastră. Nu m-a ascultat și a închis telefonul. A crezut că-i va fi ușor să regleze conturile cu grupul lui Hrușciiov, dar Hrușciiov s-a dovedit a fi mai deștept. Dacă Beria m-ar fi ascultat, lucrurile ar fi ieșit altfel.⁷⁴

Nu este limpede ce voia să spună Molotov prin „poziția noastră”, dar se poate să se fi referit la problema Germaniei de Est. Judecând după comentariile făcute, Molotov nu era răuvoitor față de Beria: „Beria era un om foarte deștept, inuman de energic și muncitor. Putea lucra o săptămână fără să doarmă... În ceea ce privește acuzațiile că Beria era agentul unei alte țări, ele nu sunt adevărate. Era din cale-afară de loial Uniunii Sovietice.”⁷⁵ Dezbaterile despre Germania de Est l-a făcut însă pe Molotov să fie de partea lui Hrușciiov, iar crizele ulterioare din această țară l-au determinat să accepte, chiar dacă fără tragere de inimă, arestarea lui Beria⁷⁶.

Hrușciiov l-a convins destul de ușor pe ministrul apărării, Bulganin, să-l sprijine în planul său de îndepărtare a lui Beria. Lucrând cu Hrușciiov la începutul anilor 1930 la Moscova, era în relații amicale cu acesta și se pare că nu avea o părere prea bună despre Beria. Când Bulganin nu a fost de acord cu Beria în chestiunea germană, acesta din urmă l-a amenințat spunându-i că va fi concediat. Hrușciiov mai spune că președintele Gosplan, Mihail Saburov, a fost repede de acord cu complotul. Restul membrilor Prezidiului – Pervuhin, Mikoian, Voroșilov și

Kaganovici – puneau însă probleme. A rămas ca Malenkov să vorbească cu Pervuhin, de care era apropiat. Acesta a ezitat să-și dea acceptul, spunând doar că se va mai gândi. Nu mai era însă vreme de pierdut, din moment ce complotul fusese pus deja în mișcare, așa încât, susține Hrușciiov, s-a dus el însuși la Pervuhin și a avut mai mult succes⁷⁷.

Voroșilov și Mikoian îl susțineau cu tărie pe Beria. Când Hrușciiov s-a văzut cu Voroșilov, acesta a început imediat „să-l ridice în slăvi pe Beria”. Hrușciiov își amintea că, „după ce am fost întâmpinat în acest fel de Voroșilov, mi-a fost imposibil să vorbesc cu el în mod sincer despre Beria”⁷⁸. Deși Hrușciiov insinuează că Voroșilov a acceptat până la urmă în al unsprezecelea ceas să se întoarcă împotriva lui Beria, Mikoian nici măcar nu a fost informat despre complot, probabil din cauză că i-ar fi spus lui Beria. Cât despre Kaganovici, acesta era plecat din oraș și nu s-a întors la Moscova decât în noaptea dinaintea arestării lui Beria. Ulterior, la plenara din iulie, a dat impresia că nu a avut nimic de-a face cu complotul și a ținut să mulțumească lui Malenkov, Hrușciiov și Molotov pentru organizarea operațiunii împotriva lui Beria⁷⁹.

Prin urmare decizia de a-l exclude pe Beria din Prezidiu nu a fost deloc unanimă, iar arestarea lui trebuie să-i fi luat prin surprindere pe câțiva lideri. Deși Hrușciiov i-a convins pe Malenkov, Molotov și Bulganin să-și asume un rol activ, alți membri ai conducerii fie au fost înregimentați în ultima clipă, fie au fost lăsați complet pe dinafară. Ce anume i-a dat lui Hrușciiov tăria de a desfășura această operațiune periculoasă și îndrăzneță? Cum a reușit el să-l învingă pe Beria, care avea sprijinul puternicului aparat polițienesc și de securitate? Cheia succesului lui Hrușciiov a fost, se pare, sprijinul primit din partea anumitor elemente din armată. Generalii sovietici rămăseseră, ca de obicei, în afara scenei politice de la Kremlin, mai ales după ce armata fusese decimată de epurările din anii 1930. Ca grup politic, ei aveau mult mai puțină influență asupra politicii decât alte instituții sovietice. Armata nu era însă apolitică și, având în vedere vechea animizitate dintre ea și poliție, unii generali sovietici priviseră cu

neliniște ascensiunea lui Beria și a MVD după moartea lui Stalin. Criza din Germania de Est le-a alimentat antipatia pentru Beria și a făcut ca opoziția lor să aibă un motiv concret. După ce l-au văzut renunțând acolo la controlul militar sovietic și înlocuindu-l pe unul dintre generalii lor cu un civil, fost polițist, acum îl învinuiau de faptul că ducea o politică de conciliere și, când au fost chemați să salveze situația, au solicitat adoptarea unei linii mai dure. Hrușciiov, care avea relații apropiate cu câțiva generali de pe vremea când era comisar politic pe front, a reușit să exploateze în avantajul său acest resentiment față de Beria.

Cu toate acestea Hrușciiov s-a lovit din nou de greutate. Beria, ca șef al MVD, avea propriile forțe la dispoziție. Două divizii MVD, pe care se putea conta din punct de vedere politic și antrenate special pentru a face față unor tulburări interne, erau staționate la Moscova, în timp ce Kremlinul era păzit de trupe ale MVD⁸⁰. Nu se punea problema ca aceste trupe să trădeze. Erau loiale lui Beria, la fel ca majoritatea membrilor MVD. Hrușciiov nu avea mai mult sprijin popular sau mai multă legitimitate decât Beria, așa încât de lovitura pregătită împotriva acestuia nu trebuia să afle nimeni, altfel se putea prăbuși întregul regim. Mai mult, nu se putea conta pe toate elementele din armată. De exemplu, comandantul forțelor terestre din Regiunea Militară Moscova, gen.-col. P.A. Artemev, comandase trupe ale NKVD în război și era cunoscut drept un admirator al lui Beria⁸¹.

Strategia folosită de Hrușciiov în această operațiune deosebit de riscantă, a cărei desfășurare se pare că a fost hotărâtă în ultima clipă, a fost să selecteze ofițeri din armată pe care îi cunoștea personal și să le promită recompense în schimbul sprijinului lor. Pe 26 iunie, la ora 9, Hrușciiov l-a sunat pe K.S. Moskalenko, comandantul apărării antiaeriene de la Moscova, și i-a cerut să aleagă câțiva oameni de încredere pentru o misiune specială. Moskalenko fusese în timpul războiului pe fronturile de la Stalingrad, Voronej și din Ucraina, unde avusese contacte frecvente cu Hrușciiov, care îl recomandase cu multă căldură lui Stalin⁸². La rândul lui, Moskalenko l-a racolat pe gen.-mr. P.F. Batițki, șeful

Statului-Major al Forțelor Aeriene, care fusese înainte adjunctul lui la apărarea antiaeriană, și pe trei dintre subordonații lui (ai lui Moskalenko): col. I.B. Zub, șeful Direcției politice, gen.-mr. A.I. Baskov, șeful statului-major, și mr. V. Iuferev, ofițerul său pentru operațiuni speciale. Atât Moskalenko, cât și Batițki au fost avansați după arestarea lui Beria și toți cei cinci ofițeri au primit distincții militare în decembrie 1953⁸³.

Apelul lui Hrușciov a fost urmat de unul al lui Bulganin, care i-a spus lui Moskalenko să-și aducă oamenii, înarmați, în biroul său de la Ministerul Apărării. Hrușciov spune în memoriile lui că Malenkov a hotărât, în noaptea dinaintea arestării, să lărgescă cercul ofițerilor cu mareșalul Jukov și alții, dar versiunea lui Moskalenko este diferită. Acesta susține că, atunci când el și oamenii lui au ajuns la biroul lui Bulganin în dimineața respectivă, Bulganin l-a informat că urma să-l aresteze pe Beria și l-a întrebat dacă mai putea aduce repede ajutoare. Moskalenko l-a propus pe Jukov, care se întâmpla să fie la minister în momentul acela, și pe alți patru împreună cu care el și Hrușciov luptaseră pe frontul ucrainean în timpul războiului: Brejnev, la vremea respectivă prim-adjunct al șefului APP (Administrația Politică Principală), M.I. Nedelin, comandant de artilerie, A.L. Ghetman, comandant al unei divizii de tancuri, și S.S. Șatilov, adjunct al șefului MPA. Gen.-col. A.M. Pronin, membru al consiliului militar al Regiunii Militare Moscova, a fost și el chemat⁸⁴.

Nimeni din cel de-al doilea grup nu avusese timp să facă rost de arme, așa că Bulganin i-a dat lui Brejnev pistolul lui, iar ceilalți au venit neînarmați. La ora 11, grupul constituit în grabă din ofițeri ai armatei – cei cu arme le-au ascuns sub veston – a intrat pe porțile Kremlinului în două mașini oficiale, una aparținând lui Bulganin și cealaltă lui Jukov. Mașinile aveau geamuri fumurii, așa încât pasagerii nu au putut fi văzuți bine de gărzile MVD. S-au strâns în holul din fața biroului lui Malenkov, unde avea să aibă loc în curând o întrunire a Prezidiului Comitetului Central⁸⁵.

Bulganin și Hrușciov (și, potrivit unei versiuni, Malenkov și Molotov) au intrat în birou și le-au spus oamenilor că, atunci

când se va da semnalul – transmis de asistentul lui Malenkov – ei aveau să intre în încăpere și să-l aresteze pe Beria. Au explicat că Beria era dușman al poporului și că încerca să distrugă partidul. Beria a sosit la puțin timp după aceea, îmbrăcat lejer, într-un costum uzat și fără cravată. Se pare că, subestimându-l serios pe Hrușciiov, nu a bănuțit nimic. Afară, în zona recepției, stăteau în jur de 15 asistenți și gărzi ale lui Beria⁸⁶.

Dosarul oficial al întâlnirii membrilor Prezidiului a fost declarat dispărut din arhivă; singura relatare a unui martor ocular despre ce s-a întâmplat mai departe aparține lui Hrușciiov, care a oferit versiuni contradictorii și prin urmare nu poate fi considerat cu totul demn de încredere⁸⁷. (De fapt, așa cum se va vedea mai departe, fiul lui Beria, Sergo, pretinde că plănuita întâlnire a Prezidiului nu a avut loc niciodată și că înfruntarea a avut loc acasă la Beria⁸⁸.) Hrușciiov a susținut în memoriile lui că, deși Malenkov a prezidat ședința, el a fost cel care a luat cuvântul pentru a-l denunța pe Beria. Când Hrușciiov s-a ridicat și a început să vorbească, Beria s-a uitat la el cu o expresie speriată și a spus: „Ce se întâmplă, Nikita? Ce tot mormăi acolo?” Hrușciiov a început cu vechea acuzație conform căreia Beria spionase pentru partidul Musavat la Baku și apoi a continuat să vorbească despre atitudinea recentă a lui Beria față de republicile neruse, acuzându-l de stârnirea deliberată a unor antagonisme cu scopul de a submina unitatea statului sovietic. De asemenea, s-a referit la amnistierea deținuților din lagăre, susținând că Beria încerca „să legalizeze domnia arbitrariului” și că „niciun comunist cinstit nu s-ar purta vreodată cum se poartă el în partid”.

A luat apoi cuvântul Bulganin, care s-a arătat de acord cu cele spuse, iar după el, Molotov. Amândoi „au exprimat poziția corectă a partidului în problema respectivă”. Mikoian însă a continuat să-l apere pe Beria. În acest moment, Malenkov, în calitate de președinte, trebuia să rezume cele afirmate de vorbitori, dar și-a pierdut curajul și nu a mai putut vorbi. Când Hrușciiov a propus apoi ca Beria să fi eliberat din toate funcțiile ocupate, Malenkov s-a panicat și, în loc să supună la vot moțiunea, a apăsat pe un buton secret, chemându-i pe generalii din camera alăturată.

În jurul orei 13, Jukov, Moskalenko și cei patru ofițeri înarmați au intrat în biroul lui Malenkov. Malenkov, complexat încă de frică, a anunțat arestarea lui Beria cu o voce leșinată, iar Moskalenko, fluturând pistolul, i-a ordonat lui Beria să ridice mâinile, în timp ce Jukov îl percheziționa. Din relatările ulterioare ale lui Zub și Moskalenko rezultă limpede că unii lideri nu au știut dinainte despre arestarea lui Beria. Conform lui Zub, „când am intrat, unii membri ai Prezidiului au sărit de pe scaun, necunoscând, evident, detaliile arestării. Jukov i-a liniștit imediat pe toți: «Ușurel, tovarășii! Luați loc.»»⁸⁹ Moskalenko își amintea și el: „În afară de Bulganin, Malenkov, Molotov și Hrușciiov, nimeni nu știa sau nu se aștepta ca Beria să fie arestat.”⁹⁰ Bineînțeles, Beria a fost și el luat cu totul prin surprindere. Când l-au percheziționat, au găsit o hârtie pe care era mângălit de mai multe ori cu roșu cuvântul „alarmă”. Se pare că scrisese acest cuvânt în timpul ședinței, sperând să-l transmită în vreun fel oamenilor lui⁹¹.

Ofițerii l-au condus pe Beria înapoi în sala de așteptare și, după câteva minute, ședința Prezidiului a luat sfârșit și toți participanții au plecat, inclusiv Jukov. Cei care l-au prins pe Beria au fost nevoiți să aștepte până la lăsarea întunericului, adică până seara târziu, fiind luna iunie, pentru a-l putea scoate pe Beria din clădire, căci oamenii lui păzeau încă Kremlinul. Beria era agitat și cerea încontinuu să se ducă la toaletă, pare-se în ideea de a-și alerta cumva gărzile, dar nu a reușit. Pe la 10 sau 11 seara, generalul de armată Maslennikov, un prim-adjunct al șefului MVD și Vlasik, care se pare că fusese eliberat din închisoare după moartea lui Stalin, au sosit brusc în zona recepției. Au început să strige și să întrebe ce se întâmpla. Moskalenko le-a făcut repede legătura telefonică cu Bulganin, care i-a convins cumva să plece⁹².

În cele din urmă, pe la miezul nopții, Moskalenko a reușit să facă rost de cinci mașini oficiale cu semnale luminoase și le-a trimis la sediul Apărării Antiaeriene a Regiunii Moscova din strada Kirov. Acolo s-au urcat în ele 30 de ofițeri înarmați sub comanda șefului departamentului de operațiuni, care au fost aduși la Kremlin. Acești ofițeri, aparent fără niciun incident, au înlocuit

Cuprins

Prefață. <i>Beria</i> , „ <i>moi Ghimmler</i> ” de Florian Bichir	5
<i>Introducere</i>	13
Capitolul 1 – <i>Tinerețea și începutul carierei</i>	25
Capitolul 2 – <i>În poliția politică georgiană</i>	48
Capitolul 3 – <i>Lider al Georgiei și Transcaucaziei (1931–1936)</i> . .	72
Capitolul 4 – <i>Epurările din Georgia</i>	99
Capitolul 5 – <i>Stăpân la Lubianka</i>	127
Capitolul 6 – <i>Anii de război</i>	157
Capitolul 7 – <i>Politica de la Kremlin după război</i>	187
Capitolul 8 – <i>Beria este atacat (1950–1953)</i>	219
Capitolul 9 – <i>Căderea lui Beria</i>	248
Capitolul 10 – <i>Urmările</i>	282
Capitolul 11 – <i>Beria reevaluat</i>	315
<i>Note</i>	323
<i>Bibliografie</i>	385
<i>Abrevieri</i>	401
<i>Cronologie</i>	403
<i>Mulțumiri</i>	405
<i>Index</i>	409